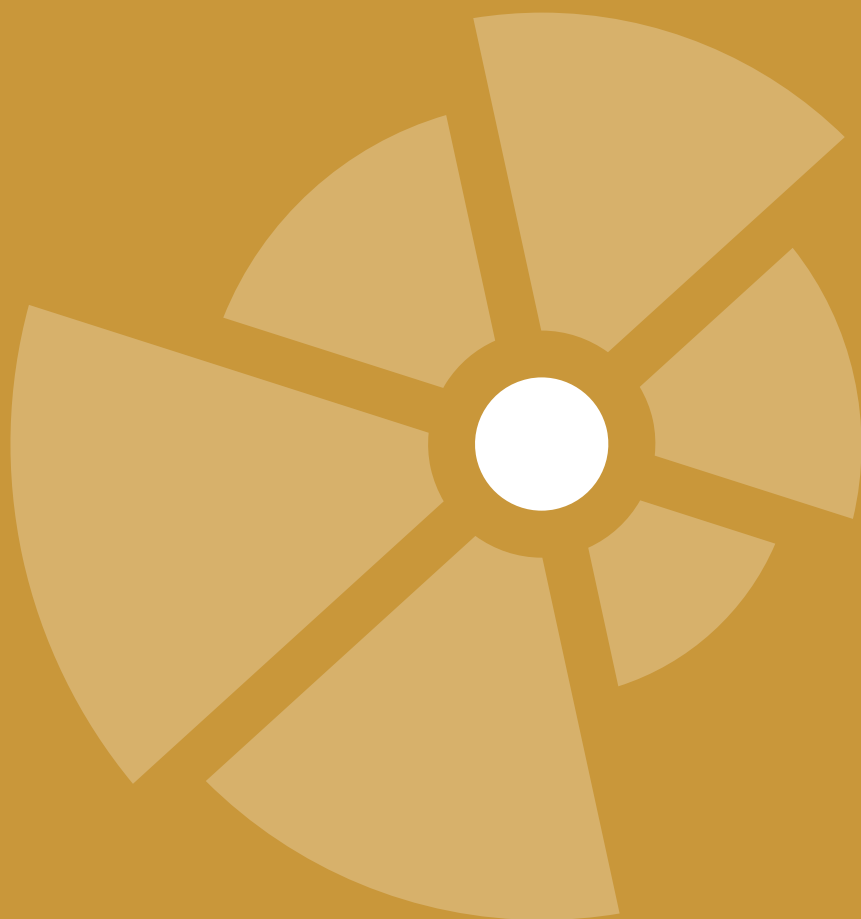

Advies over de Natuurdoelanalyse Binnenveld, provincies Utrecht en Gelderland

1. Het advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Utrecht heeft een natuurdoelanalyse (NDA) opgesteld voor het Natura 2000-gebied Binnenveld¹. De NDA moet duidelijk maken of (bestaande en geplande) maatregelen voldoen om achteruitgang van de natuur te voorkomen en beschermde natuur in stand te houden, of dat er aanvullende maatregelen nodig zijn voor vaststelling in het provinciale Gebiedsprogramma. Op verzoek van de provincie Utrecht heeft de Ecologische Autoriteit getoetst of de NDA een goede basis is voor de maatregelen in het gebiedsprogramma van de provincie Utrecht.

In dit advies:

- De kwaliteit van de natuur in het Binnenveld is verslechterd. Verdere verslechtering is niet uit te sluiten.
- Het begrip van het gebied moet worden verbeterd, met name op het gebied van de gewenste situatie voor het watersysteem. De NDA geeft nu onvoldoende grip op de problemen in het gebied.
- De maatregelen voor natuurherstel zijn onvoldoende concreet.
- Om verdere verslechtering tegen te gaan moeten snel maatregelen worden getroffen.

Wat staat er in de NDA Binnenveld?

Het Natura 2000-gebied Binnenveld ligt in het laagste deel van de Gelderse Vallei ten zuidoosten van Veenendaal. Het vormt een restant van het uitgestrekte blauwgraslandgebied dat hier voorkwam onder invloed van baserijk kwelwater uit de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. Het gebied is in 2014 aangewezen als Natura 2000-gebied en heeft een omvang van circa 111 hectare. Het Natura 2000-gebied bestaat uit twee delen:

- **De Bennekomse Meent**, een blauwgraslandreservaat dat geaccidenteerd is door het voorkomen van ondiepe greppels, veenputjes, verveningresten, zandopduikingen en inklinkingsverschillen in het veen. Het gebied van nature wordt gevoed door baserijk kwelwater dat afkomstig is van de Veluwe en dat ervoor zorgt dat in het gebied gebufferde, schrale bodems aanwezig zijn. Naast blauwgrasland zijn sloten, wilgenstruweel en bosjes aanwezig. Aan de randen liggen vochtige ruigten en zeggenvegetaties.
- **De Hel en de Blauwe Hel**, samen ook de Hellen genoemd, een natuurreservaat met het in Nederland zeldzame beekdaltrilveen. Oorspronkelijk was het hoogveengebied, dat door ontginning en veenwinning veranderd is in een gevarieerd laagveengebied met broekbossen, struweel, rietlanden, trilvenen en natte schraallanden. Centraal in het gebied liggen plassen die restanten zijn van de turfwinning.

De NDA concludeert dat het onzeker is of met het geheel van genomen en geplande maatregelen en de aanvullende maatregelen de instandhoudingsdoelstellingen voor het Binnenveld zullen worden gehaald. Voor het blauwgrasland zijn de huidige maatregelen onvoldoende en is het onzeker of de voorgestelde maatregelen voldoende zullen zijn om de uitbreidingsdoelstellingen te halen. Voor de trilvenen is het voor alle maatregelen onzeker of ze voldoende zullen zijn om de uitbreidingsdoelen te halen. Voor de veenmosrietlanden zijn alle maatregelen waarschijnlijk onvoldoende om het behoud van oppervlakte en kwaliteit te garanderen. De maatregelen tot behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied voor het behoud van de populatie van de Grote modderkruiper zijn tot nu toe onvoldoende en mogelijk voldoende bij uitvoering van de

¹ Gebiedsnummer 65. Het Natura 2000-gebied Binnenveld bestaat uit het gebied De Bennekomse Meent en de aaneengesloten gebieden De Hel en De Blauwe Hel. Deze gebieden maken deel uit van een groter gebied met de naam Binnenveld dat het zuidelijke deel van de Gelderse Vallei, tussen Wageningen, Bennekom, Ede, Veenendaal en Rhenen beslaat. Het Natura 2000-gebied 'Binnenveld' is een geselecteerd en aangewezen gedeelte hiervan. De namen 'De Bennekommer Meent' (conform de topografische kaart) en 'De Bennekomse Meent' zijn synoniem. Op 25 november 2022 heeft de Minister voor Natuur en Stikstof de aanwijzingsbesluiten van een groot aantal Natura 2000-gebieden gewijzigd, waaronder die van het Binnenveld (65). De Grote modderkruiper is als extra soort toegevoegd. Uit vangsten was namelijk gebleken dat de Grote modderkruiper toch voorkomt in slootjes in de deelgebieden De Hel en De Blauwe Hel.

voorgestelde maatregelen. Voor het Geel schorpioenmos zijn de genomen en te nemen maatregelen waarschijnlijk voldoende voor het behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied voor het behoud van de populatie.

De NDA maakt duidelijk dat de haalbaarheid en effectiviteit van veel maatregelen nog nader moet worden onderzocht. Het geheel van maatregelen lijkt wel voldoende effectief te zijn tegen verslechtering van trilveen en blauwgrasland, de standplaats van Geel schorpioenmos en het leefgebied van de Grote modderkruiper. Voor de overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) zijn alle maatregelen bij elkaar nog steeds onvoldoende om verdere verslechtering te voorkomen.

Wat vindt de Ecologische Autoriteit van de analyse en de conclusies?

De NDA bevat veel informatie en maakt gebruik van veel bronnen. De opbouw van het rapport is logisch, maar de kwaliteit van de tekst en van enkele figuren is matig en voor verbetering vatbaar. De NDA laat duidelijk zien dat de natuur in het gebied achteruit is gegaan. De Ecologische Autoriteit concludeert dat de informatie in de NDA nog niet helemaal compleet is en dat de daarin gemaakte conclusies deels onvoldoende navolgbaar zijn. De hieronder genoemde informatie is noodzakelijk om te weten wat de huidige problemen veroorzaakt en hoe de natuur weer kan herstellen.

De Ecologische Autoriteit adviseert de NDA aan te vullen op de volgende punten.

- **Onderbouwing en aanpassing conclusies.** In de NDA worden de eindconclusies niet getrokken ten opzichte van de juiste vergelijkingsbasis. Hierdoor is de effectiviteit van maatregelen uit de NDA niet goed te beoordelen en zijn de conclusies over het Binnenveld nu niet te vergelijken met die uit andere provincies. Voor de blauwgraslanden moet de conclusie zijn dat reeds verslechtering is opgetreden, vooral door de afname van als ‘goed’ gekwalificeerde vegetatietypen. De conclusie “nee, tenzij” lijkt passender bij zowel het oppervlakte-doel als kwaliteitsdoel ook na het uitvoeren van geplande maatregelen.
- **De landschapsecologische systeemanalyse.** De NDA voor het Binnenveld bevat een uitgebreid hoofdstuk over de landschapsecologische systeemanalyse (LESA). Deze LESA dient echter beter het verband tussen de abiotische factoren en de levende natuur aan te geven. Een volledige LESA beschrijft niet louter welke landschappelijke ontwikkelingen er zijn geweest, maar nadrukkelijk ook de invloed op de vegetatie van deze ontwikkelingen. Kijk hierbij naar ontwikkelingen op grotere tijd- en ruimteschalen. Dit is van belang om zicht te krijgen op effectieve maatregelen.
Er zijn daarnaast veel ontwikkelingen in de directe omgeving van het Binnenveld gaande – nieuwe woonwijken, verlaging van maaiveld, uitbreiding van landbouw en industrie, inrichting van ontwaterde percelen – die niet positief op het Natura 2000-gebied lijken uit te werken. Breng ook deze ontwikkelingen en hun invloed integraal in beeld.
- **Ontwikkeling natuurkwaliteit in historisch perspectief.** Een beter inzicht in de natuurkwaliteiten en de relatie daarvan met de ontwikkeling van het landschap geeft beter begrip van de werking van het systeem destijds en de negatieve gevolgen van de veranderingen in dat natuurlijke systeem. Er is meer historische informatie over de stand en ontwikkeling van de vegetatie beschikbaar dan nu in de NDA is gebruikt. Deze historische informatie over de natuur, onder meer uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) en vegetatiekarteringen uit verschillende perioden, biedt veel inzicht in de potentie en de verloren gegane natuurkwaliteit in het Binnenveld. Completeer ook het overzicht van typische soorten. Een belangrijke typische soort – het Trilveenveenmos – ontbreekt in de natuurdoelanalyse.
- **Inzicht in het regionale en lokale hydrologische systeem en de effectiviteit van maatregelen.** Hydrologische modelstudies hebben vooral aandacht gegeven aan stijghoogtes, maar minder aan de stroming van kwelwater. Het onderzoek, de analyses en de maatregelen in de NDA zijn veelal lokaal, zonder dat duidelijk wordt wat de wisselwerking met het regionale (grond)watersysteem is. Het ontbreken van dit regionale perspectief maakt het moeilijk om effecten van maatregelen te bepalen. Een verbeterd kwantitatief inzicht in de kwelstromen biedt een betere onderbouwing voor de effectiviteit van de voorgestelde maatregelen voor het herstel van blauwgrasland.
- **Stikstofbelasting.** Stikstof is een cruciale drukfactor die een belangrijke rol speelt bij (het voorkomen van) verslechtering en behalen van instandhoudingsdoelen. Er is een discrepantie tussen de gemodelleerde depositiewaarden en de gemeten hoge concentraties van stikstof in de lucht in en nabij het gebied; deze

laatste zijn beduidend hoger, en aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde. Bekeken zal moeten worden of de stikstofgegevens zullen moeten worden gecorrigeerd. In de landschapsecologische systeemanalyse kan bovendien beter worden ingegaan op de langjarige trends van deposities, waardoor cumulatieve effecten van stikstof beter in beeld komen.

- **Kennis- en monitoringsprogramma.** De NDA geeft geen overzicht van ontbrekende kennis noch aanwijzingen om deze kennis te vergaren. Uit de NDA en het veldbezoek komt naar voren dat er weliswaar veel en door veel partijen onderzoek wordt gedaan in het Binnenveld, maar dat een overzicht (wie doet wát), regie en een centrale opslag van monitoringsgegevens ontbreken. Hoewel dit niet direct de NDA betreft, beveelt de Ecologische Autoriteit de betrokkenen bij het Binnenveld toch om aan de beschikbaarheid van de monitoringsgegevens te verbeteren.

Welke maatregelen moeten er snel worden genomen?

Om te voorkomen dat de natuur verder achteruit gaat en dat daarmee de natuurdoelen steeds moeilijker te behalen zijn, raadt de Ecologische Autoriteit aan om de noodzakelijke maatregelen zo spoedig uit te voeren. De volgende maatregelen zijn van groot belang voor het gezond maken en houden van de natuur in het gebied:

- het verlagen van de stikstofdepositie door bronanpak;
- het verminderen van grondwateronttrekkingen, als eerste die welke voor beregening worden gebruikt;
- het optimaliseren van het maaibeheer, waaronder nabeweiding, inclusief de financiering daarvoor.

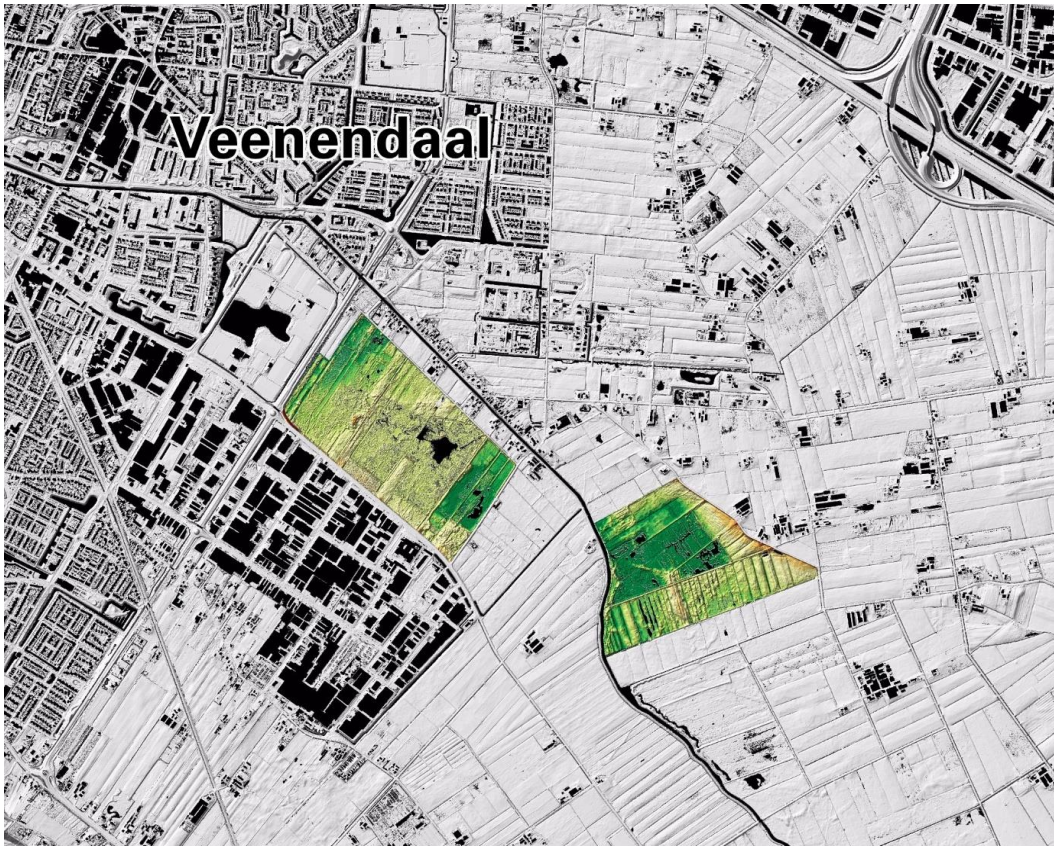
Breng aan de hand van de landschapsecologische systeemanalyse een prioritering aan in de in hoofdstuk 8 genoemde maatregelen, voer de 'no regret'-maatregelen uit, en doe verder onderzoek als er op dit moment nog onvoldoende zekerheid is over de effectiviteit van maatregelen.

De Ecologische Autoriteit bevestigt de conclusie van de NDA dat (verdere) verslechtering van de natuurkwaliteit in het Binnenveld niet is uitgesloten en dat het onzeker is of met de bestaande en geplande maatregelen de natuurdoelen zullen worden gehaald. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat verdere verslechtering optreedt.² De onderbouwing van de maatregelen die in de NDA worden genoemd geeft indicaties dat de maatregelen een gunstig effect zullen hebben op de natuurontwikkeling in het Binnenveld maar er is onvoldoende inzicht in de effectiviteit van de maatregelen om te beoordelen of ze daadwerkelijk voldoende zullen zijn. Hierdoor is het niet uit te sluiten dat er, naast al uitgevoerde en geplande maatregelen, nog aanvullende maatregelen noodzakelijk zullen zijn. De Ecologische Autoriteit adviseert de NDA aan te vullen, hetgeen in het volgende hoofdstuk zal worden toegelicht.

Leeswijzer bij het vervolg van dit advies

Hoofdstuk 2 bevat, per onderdeel van de NDA, hoe bovenstaand advies uitwerkt. In hoofdstuk 3 staan adviezen van de Ecologische Autoriteit voor het provinciale gebiedsprogramma.

² Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en dit arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie: C-418/04.

Figuur 1: De situering van het Natura 2000-gebied. Links (west) De Blauwe Hel en De Hel, rechts (oost) De Bennekomse Meent.

Waarom een natuurdoelanalyse?

Het Rijk ziet dat de kwaliteit van natuur onder druk staat, onder meer als gevolg van intensief gebruik van land en water, emissies van stikstof en klimaatverandering. Met de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN) en het bijbehorende verbeterprogramma³ wil Nederland die negatieve trend keren.

In die regelgeving is ook vastgelegd dat per Natura 2000-gebied een zogenoemde NDA (NDA) moet worden gemaakt. Daarin moet blijken wat de actuele natuurkwaliteit is, welke knelpunten ('drukfactoren') er zijn en hoe de natuurdoelen voor dat gebied kunnen worden behaald. Een NDA biedt op zijn beurt input voor een gebiedsprogramma waarin wordt opgenomen welke maatregelen⁴ daadwerkelijk genomen zullen worden.

Waarom een advies van de Ecologische Autoriteit?

De provincie Utrecht heeft de NDA van het Binnenveld (Natura 2000-gebiednummer 65) voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit. De Ecologische Autoriteit toetst of in deze analyse alle essentiële ecologische informatie is betrokken om goed onderbouwde besluiten te nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's.⁵ In de bijlage bij dit advies staan de werkwijze, de samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt zijn te vinden door nummer 5049 op www.ecologischeautoriteit.nl in te vullen in het zoekvak.

³ Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering.

<https://www.rvo.nl/sites/default/files/2022-05/Ontwerpprogramma-Stikstofreductie-en-Natuurverbetering.pdf>. Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering geeft invulling aan de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN). In deze wet is vastgelegd dat de stikstofdepositie omlaag gebracht moet worden en de natuur verbeterd moet worden om de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en soorten (alsnog) te realiseren.

⁴ Zie voor de reikwijdte van deze maatregelen de interpretatie guide Natura 2000-beheer, lid 2.4, hieruit: 'De instandhoudingsmaatregelen kunnen de vorm aannemen van "passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen" en "zo nodig" de vorm van "passende beheersplannen".'

https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/Provisions_Art_6_nov_2018_nl.pdf.

⁵ Zie het instellingsbesluit: [stcr-2022-24607.pdf](https://www.officiëlebezoekingen.nl) (officiëlebezoekingen.nl).

2. Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Ecologische Autoriteit haar oordeel toe, per onderdeel van de NDA. De hoofdstukken over landschapsecologische systeemanalyse, drukfactoren en gewenste omgevingscondities zijn samengenomen vanwege hun sterke samenhang. Tevens geeft ze aan welke informatie aangevuld moet worden, dit is opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit is deze ecologische informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen door de provincie Utrecht bij de besluitvorming over het gebiedsprogramma voor het Binnenveld.

2.1 Algemene opmerkingen, vorm en navolgbaarheid

De Ecologische Autoriteit ziet dat de NDA veel informatie bevat en veel gebruik maakt van een verscheidenheid aan bronnen. De NDA heeft een logische opbouw. De Ecologische Autoriteit is van mening dat de voorgestelde herstelmaatregelen een betere onderbouwing vereisen: de verwachte effecten worden onvoldoende hard gemaakt. De landschapsecologische systeemanalyse bestaat voornamelijk uit een opsomming van feiten, zonder onderscheid tussen essentiële c.q. belangrijke en bijzaken, en zonder een gedegen integratie waarin de samenhang tussen abiotiek en biotiek wordt beschreven. De tekstkwaliteit van de NDA is matig en voor verbetering vatbaar. Dat geldt ook voor de kwaliteit van enkele figuren.

De Ecologische Autoriteit adviseert de kwaliteit van de tekst van de NDA te verbeteren.

2.2 Instandhoudingsdoelen

De referentie en de betekenis daarvan voor de doelen

De referentiesituatie is formeel het moment van aanmelden van het gebied als Habitatrichtlijngebied bij de Europese Commissie.⁶ Voor Vogelrichtlijngebieden is dit het moment van aanwijzen. Dit referentiemoment is belangrijk om te kunnen bepalen hoe het Natura 2000-gebied ervoor staat. Daarom is het van belang voor dit moment van aanmelding zo goed mogelijk een zogenaamde T_0 te bepalen.

- Voor het **verslechteringsverbod** is de T_0 de referentie; ten opzicht hiervan kan bepaald worden of al verslechtering is opgetreden. Trends in het natuurgebied, zowel op het gebied van de ontwikkeling van planten en dieren, maar ook abiotische trends, kunnen een maatstaf zijn voor verslechtering.
- Bij een **behoudsdoelstelling** valt het doel samen met de referentie, de T_0 . De T_0 maakt het dan mogelijk de behoudsdoelstelling SMART te maken.
- Voor een **verbeter- dan wel uitbreidingsdoelstelling** is de T_0 niet het doel, maar wel de referentie ten opzichte waarvan wordt bepaald of verbetering dan wel uitbreiding is behaald.

Om te kunnen bepalen of deze doelen gehaald worden, moet voor dit gebied dus duidelijk zijn wat op het moment van aanmelding de staat van de natuur was, de T_0 , en wat de huidige staat is, de T_1 .

In het Aanwijzingsbesluit voor Natura 2000-gebied Binnenveld zijn de instandhoudingsdoelen geformuleerd in termen van 'behoud' of 'uitbreiding' van oppervlakte en 'behoud' of 'verbetering' van kwaliteit. Kwaliteit wordt onder andere bepaald door de aanwezigheid van typische soorten. Kwantitatieve doelen ontbreken echter voor de habitats, waardoor een belangrijke basis voor het bepalen van het doelbereik de T_0 is.

De NDA geeft aan dat de informatie over de natuurkwaliteit op het moment van aanmelden niet beschikbaar is. Voor de natuurdoelanalyses van de provincie Utrecht is ervoor gekozen om de meest recente situatie als referentiemoment te beschouwen, de zogenaamde T_0+ .

⁶ In de praktijk wordt in Nederland het moment van aanwijzing gebruikt. Voor de doelen die later, met een wijzigingsbesluit, zijn toegevoegd (of verwijderd), is de situatie zoals beschreven in dit wijzigingsbesluit de referentie, en niet het moment van aanmelden van het gebied. Voor vogelrichtlijn-doelen is het moment van aanwijzen de referentie.

De T_0+ wordt niet goed toegelicht in de natuurdoelanalyse. De hoofdconclusies in hoofdstuk 9 zijn hierdoor niet goed te volgen. Er wordt gesproken over een T_0+ -situatie die gedefinieerd wordt als “feitelijk de huidige toestand welke is beoordeeld in Hoofdstuk 5”. Elders is de T_0 de situatie in 1999 (het jaar waarvoor gegevens bekend waren). De toevoeging van het plusteken dient te worden toegelicht in de natuurdoelanalyse.

Het is onduidelijk hoe de twee momenten na het nemen van de maatregelen in respectievelijk hoofdstuk 7 en 8 zijn gedefinieerd. In beide hoofdstukken gaat het om toekomstige maatregelen. Het is onduidelijk welke ‘gebleken’ effecten kunnen worden beoordeeld om de situatie op die momenten vast te stellen. Hoofdstuk 9 zou een heldere samenvattende conclusie moeten bevatten van de gebleken trends en een beschrijving of al dan niet wordt voldaan aan het verslechteringsverbod. Hoofdstuk 9 lijkt echter vooral te gaan over het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen in de toekomst (ten opzichte van de onduidelijk gedefinieerde T_0+ -situatie). Een (samenvatting van een) heldere analyse van de ontwikkelingen uit het verleden ontbreekt.

Benut historische gegevens voor een beter systeembegrip

Voor het moment van aanwijzing van het gebied als Natura 2000-gebied (23 april 2014) zijn geen of onvoldoende inventarisatiegegevens beschikbaar zijn, terwijl deze gegevens wel beschikbaar zijn uit inventarisaties in eerdere jaren. Dit geldt ook voor het moment van aanmelden (2003).

De Ecologische Autoriteit merkt op dat de referentie in de eerste plaats geldt voor de doelen waarvoor het gebied is aangewezen. Voor het tot stand brengen van duurzaam systeemherstel kunnen ook omstandigheden nodig zijn die afwijken van het moment van aanmelden, bijvoorbeeld omdat al veel verslechtering van abiotische condities had plaatsgevonden. Een goed beeld van de abiotische randvoorwaarden die nodig zijn om de doelen te halen, en hoe zich dit verhoudt tot de huidige situatie in het gebied is daarom ook essentiële informatie voor een NDA.

De Ecologische Autoriteit adviseert ook gebruik te maken van inventarisaties vóór het moment van aanmelding, zoals deze beschikbaar zijn in uitgevoerde vegetatiekarteringen en via de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Hieruit blijkt bijvoorbeeld dat sinds de negentiende eeuw de iets drogere soorten sterk achteruit zijn gegaan. Vooral de wat drogere, minder goed gebufferde biotopen, die ook als eerste ontgonnen zullen zijn, en voedselarme pioniermilieus zijn verdwenen of achteruitgegaan. Uit de karteringen blijkt bijvoorbeeld dat in de variatie binnen van de kwalificerende vegetaties vormen zijn onderscheiden die wijzen op verdroging en verzuring⁷. Deze informatie ontbreekt in de natuurdoelanalyse, die hiermee dient te worden aangevuld.

Het Natura 2000-gebied is aangewezen voor de habitattypen blauwgrasland en overgangs- of trilvenen, maar in het oorspronkelijke ecosysteem waren deze biotopen nauw verweven met andere, deels verwante biotopen. In de negentiende en begin twintigste eeuw traden vaak winterse inundaties op; het hele beekdal stond dan onder water. Er zullen dan kale plekken in de vegetatie zijn ontstaan waar zomerpioniers van profiteerden. Hetzelfde geldt voor de soorten die optimaal voorkomen in heischrale graslanden. De oude gegevens laten zien dat vooral de soorten van drogere schrale standplaatsen sterk achteruit zijn gegaan, een duidelijk negatief effect op de biodiversiteit.

De Ecologische Autoriteit adviseert, voor het krijgen van inzicht in het benodigde condities systeemherstel, om mede gebruik te maken van inventarisaties van vóór het moment van aanmelding. Er zijn echter van het moment van aanmelding onvoldoende inventarisatiegegevens beschikbaar zijn terwijl deze gegevens juist wel beschikbaar zijn uit inventarisaties in eerdere jaren. De oudste inventarisaties geven niet alleen inzicht in het oorspronkelijk functioneren van het natuurlijke systeem, maar ook in de achteruitgang van de kwaliteit en diversiteit van de natuur en de ‘Ver’-thema's die daarbij hebben gespeeld.

⁷ Zie bijvoorbeeld Jongman, M. (2003) Vegetatiekartering Bennekomse Meent, Rapport 480 EGG-MJ, Groningen, in opdracht van SBB, pp 41 en Berg, G.J. (1999) Vegetatiekartering De Hel, Rapport EV 00/5, Groningen, in opdracht van SBB, pp 68.

De Ecologische Autoriteit adviseert verder om de uitbreidings- en verbeterdoelstellingen uit te werken naar de ecologische potentie van het gebied (plaats (waar), tijd (wanneer) en omvang/gewenste kwaliteit). Werk zowel doelen voor uitbreiding als verbetering van kwaliteit verder uit. Gebruik hierbij inzichten over potenties die het gebied heeft voor verdere ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van habitats en leefgebieden van soorten. Formuleer vervolgens op basis hiervan SMART de verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen voor dit gebied.

2.3 Landschapsecologische systeemanalyse

Inzicht in het landschapsecologische systeem is de basis van de analyse van de huidige natuurkwaliteit en oppervlakte, inzicht in gewenste condities, beoordeling van drukfactoren en bepaling van aanvullende maatregelen. De NDA voor het Binnenveld bevat een uitgebreid hoofdstuk over de landschapsecologische systeemanalyse. Belangrijke thema's als geologie, bodem, grondwater komen allemaal aan de orde, waarbij het accent ligt op de positie van het Binnenveld binnen het regionale hydro(geo)logische systeem en de werking daarvan. Er wordt daarentegen weinig ingegaan de samenhang tussen de ontwikkeling van de vegetatie en fauna in het gebied (de ecologie) en de ingrepen in de waterhuishouding, zowel op lokale als regionale schaal.

Landschapontwikkeling

In ieder geval twee van de drie aangewezen habitattypen zijn kwelafhankelijk. Uit eerdere vegetatiekarteringen kan worden afgeleid dat de habitattypen lijden onder verdroging en verzuring. De NDA beschrijft weliswaar dat het gebied verdroogd is, maar schetst daarvan geen ruimtelijk beeld en gaat in onvoldoende mate in op (lokale en regionale) achtergronden daarvan. Daarnaast ontbreekt inzicht in de gevoeligheden van het hydro-ecologisch systeem en de oorzaken van toe- of afname van habitattypen.

De landschapsecologische systeemanalyse dient daarom de ontwikkeling van deze 'Ver'-thema's gedurende de afgelopen decennia te duiden, en deze verduidelijking van begin af aan te gebruiken in de procesbeschrijving. Dat begint met een betere beschrijving van de oorspronkelijke werking van het landschapsecologische systeem, de invloed daarop van de landinrichting en het landgebruik in de omgeving (vooral na de Tweede Wereldoorlog), de wijze waarop het beheer en de inrichting daarop zijn aangepast, gevolgd door de gevolgen van deze veranderingen op het natuurgebied. De afhankelijkheid van de van nature geringe kwelflux maakt dat de natuur in het Binnenveld gevoelig is voor verdroging. Hierdoor kan iedere ingreep in de waterhouding, zowel lokaal als regionaal, al snel leiden tot vermindering van de kwel, tot vergroting van de regenwaterlenzen en tot verlies van natuurwaarden binnen de basenhoudende moerassen en schraallanden.

Standplaatscondities

Voor een reconstructie van het ongestoorde hydro-ecologische systeem dient ook de oorspronkelijke samenstelling van plantensoorten te worden betrokken. Verschillende ecologische groepen van natte standplaatscondities geven inzicht in de werking van de hydro-ecologie. Dergelijke data kunnen worden ontleend aan beschikbare gegevens van de Landelijke Vegetatie Databank (LVD) en de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF, verspreidingsatlas vaatplanten en mossen). Meer recente ontwikkelingen zijn af te leiden uit vegetatiekarteringen zoals die van de Bennekomse Meent uit de jaren 1969, 1986 en 2003. Een patroonanalyse van de kaarten geeft inzicht in waar en in welke mate 'Ver'-thema's hebben gespeeld en op dit moment spelen, en welke externe werking daaraan ten grondslag ligt.

Synthese van de invloed van ingrepen op de natuurwaarden

De beschrijving van hydrologische factoren in sectie 5.1.2 Blauwgraslanden is gebaseerd op modelresultaten. Beter is het om een analyse te doen van de gemeten grondwaterstanden. Het teruggrijpen op de resultaten van het hydrologische model keert ook weer terug in latere tekstdelen. Hierbij wordt gesproken over modelresultaten waarbij 'de effecten van maatregelen' zijn doorgerekend maar het is onduidelijk welke maatregelen zijn doorgerekend. Daarnaast is het onduidelijk welke maatregelen zijn uitgevoerd. De representativiteit van het model voor de daadwerkelijke condities is daarmee onvoldoende duidelijk.

De Ecologische Autoriteit adviseert het verband tussen de landschapsecologische systeemanalyse en patronen van vegetatieontwikkeling duidelijker te presenteren. Dit verband maakt duidelijk hoe het natuurlijke landschapssysteem werkt en wat de mogelijke effecten van maatregelen zijn. Een betere beschrijving van de samenhang in het patroon van abiotische factoren (geologie, geomorfologie en hydrologie) en de vegetatie is daarom nodig. Dat is de essentie van een landschapsecologische systeemanalyse.

2.4 Drukfactoren

Figuur 2: Een vergelijking van de situatie uit 1925 (links) met de situatie in 2022 (rechts) geeft al snel inzicht in een groot deel van de drukfactoren: woningbouw, industrie en landbouw (drainage). Bron: Topotijdreis.nl/Kadaster Apeldoorn.

Belangrijke drukfactoren zijn de stedelijke en industriële bebouwing van Veenendaal, diepe grondwateronttrekkingen op de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe maar ook minder diepe grondwateronttrekkingen dichterbij voor beregening van akkers en voor industrie, en drainage in de directe nabijheid van het Binnenveld, onder meer door sloten en De Grift.

Historische en verwachte ontwikkeling van de hydrologie

Hoewel de NDA de invloed van grondwateronttrekkingen en het peil van De Grift benoemt, meent de Ecologische Autoriteit dat alle hydrologische ingrepen die van invloed zijn op de kwelflux, en daarmee op de kwaliteit van de natuur in het Binnenveld, betrokken dienen te worden bij de analyse van de drukfactoren. Hiertoe behoren ook de toename van grondwateronttrekkingen voor beregening in de landbouw (invloed van droge jaren), de ontwatering van polders (bijvoorbeeld aan de westzijde van De Grift), uitbreidingen van stedelijk gebied en industrieterreinen. Op dit moment maakt de landschapsecologische systeemanalyse onvoldoende duidelijk hoe de kwelstromen in de loop van de tijd zijn veranderd, welke invloed dat heeft gehad op de natuurontwikkeling en wat de (veranderende) verhoudingen zijn tussen alle beïnvloedingen.

De Ecologische Autoriteit adviseert een overzicht van alle grondwaterwinningen met locaties, onttrekkingsvolumes en berekende effecten te maken. Op dit moment is er louter informatie over de grote grondwaterwinningen, niet over de (vele) kleine grondwaterwinningen, waaronder die voor beregening. Probeer een goed beeld te krijgen van alle grondwateronttrekkingen, ook eventuele illegale onttrekkingen die nog niet zijn geregistreerd. Op basis van het verkregen overzicht moet worden gehandhaafd. Hierna kan gekeken worden naar maatregelen die de bekende grondwateronttrekkingen en drinkwaterwinningen betreffen.

Hoewel enkele voorgestelde maatregelen – in het bijzonder peilopzet van De Grift en het instellen van een onttrekkingsverbod – voor de hand lijken te liggen, verdient de effectiviteit van deze maatregelen een betere

onderbouwning. Het kan zijn dat door opzetten van het oppervlaktewaterpeil in De Grift het kwelwater met een goede kwaliteit wordt weggedrukt. De waterkwaliteit in het gebied kan in dat geval slechter worden dan in de situatie waarin het gebied nog overwegend door kwel wordt gevoed. De NDA biedt hierin geen inzicht.

Het schept vertrouwen dat de effecten van maatregelenpakketten en inrichtingsplannen meermaals zijn berekend met hydrologische modellen, maar deze modellen beschrijven slechts een lokale situatie terwijl onduidelijk blijft hoe de inbedding van de hydrologie in de regionale grondwatersystemen verdisconteerd is, en of het regionale hydrologische systeem wel voldoende wordt begrepen. Denk hierbij ook aan grote grondwateronttrekkingen die van invloed zijn op (de kwel in) het Binnenveld. Zo wordt aangenomen dat De Grift een groot deel van het kwelwater wegvangt, maar wordt het bewijs hiervoor – bijvoorbeeld in de vorm van een waterbalans met een regionale hydrologische systeemanalyse – niet geleverd.

De NDA geeft slechts beperkt aandacht aan de (grond)waterkwaliteit. Bij de inventarisatie ontbreekt een bron voor zowel oppervlaktewater- als grondwaterkwaliteit uit bestaande grondwatermeetnetten (onder andere via Dinoloket, provinciaal meetnet en het waterschap). Dit is belangrijk: als de waterkwaliteit niet op orde is, kan inlaat van dit water het gebied vervuilen. De Ecologische Autoriteit adviseert het kwantitatieve inzicht in de waterstromen te verbeteren, onder meer via waterbalansen. Probeer te achterhalen hoeveel kwel er is in het hele Binnenveld, hoeveel daarvan wordt afgevangen door De Grift, hoeveel er in de Natura 2000-gebieden terecht komt, wat de herkomst van het kwelwater is, wat de kwaliteit van dit water is, in welke mate opzetten van het grondwaterpeil heeft geleid tot een verschuiving van de kwelstromen, wat het effect van droge zomers is op de grondwaterstanden, wat de effecten van grondwateronttrekkingen in de omgeving zijn en wat de mogelijkheden zijn om daar met maatregelen iets aan te doen.

De NDA stelt voor het peil van De Grift op te zetten. Voor de boordeling van deze maatregel dient het effect van de oppervlaktewaterinvloed vanuit De Grift nader te worden onderzocht. De ervaringen met oppervlaktewaterinvloed, waaronder inundatie, en van het ophogen van het land met bagger uit de sloten, zijn wisselend: soms (onverwacht) positief, soms negatief. Een en ander hangt waarschijnlijk samen met de kwaliteit van het oppervlaktewater en van de waterbodems en/of de bagger. Als deze erg voedselrijk is kan dit tot verzuuring leiden. Dit moet in beeld worden gebracht.

Als alternatief voor en/of aanvullend op het vergroten van de aanvoer van kwelwater dient de NDA vast te stellen welke waterkwaliteit het aangevoerde grond- en oppervlaktewater moet hebben en wanneer er hoe lang en hoe vaak geïnundeerd moet of kan worden.

Stikstofdepositie en veranderingen in de bodem

Stikstof is een cruciale drukfactor die een belangrijke rol speelt bij (het voorkomen van) verslechtering en behalen van instandhoudingsdoelen. De NDA beschrijft dat in 2020 bij de habitattypen de kritische depositiewaarden grotendeels werden overschreden. Ook wordt aangegeven dat het Binnenveld een van de gebieden is met de grootste afwijking op landelijk niveau tussen de gemodelleerde depositiewaarden uit Aerius en de gemeten stikstofwaarden uit het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN) van het RIVM. De laatste (gemeten) waarden vallen beduidend hoger uit. De gemeten gemiddelde ammoniakconcentraties in de lucht liggen bij drie meetpunten in de Bennekomse Meent twee- tot driemaal hoger dan het landelijk gemiddelde. De NDA geeft aan dat er mogelijk sprake is van een nabijgelegen ammoniakbron die nog niet in beeld is of niet in het Aerius-model is opgenomen.

Aanpassing van de kritische depositiewaarden

Onlangs zijn de kritische depositiewaarden (KDWs) voor verschillende habitattypen en leefgebieden van soorten op basis van nieuw wetenschappelijk onderzoek nader bepaald. Deze waarden zijn verwerkt in de nieuwe versie van AERIUS Monitor (d.d. 5 oktober 2023), samen met onder andere de nieuwe cijfers over de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. De nieuwe KDWs en nieuwe cijfers over de totale depositie waren op het moment van opstellen van de NDA nog niet beschikbaar. Toch zijn deze relevant voor de actuele opgave voor dit gebied. De Ecologische Autoriteit beveelt daarom aan in een aanvulling op de NDA aan te geven of de

KDWs voor dit gebied zijn aangepast. Geef dan ook aan wat dit betekent voor de opgave voor het gebied. Omdat AERIUS jaarlijks wordt aangepast, is het nodig om de cijfers ook in toekomstige versies van de NDA actueel te houden.

Bodem

In het veld zijn op dit moment een aantal zaken te zien, die grote zorgen baren over de duurzame instandhouding van de vegetaties. Dit betreft verdroging, vergrassing, verzuuring, verzuring. Al deze processen leiden tot een lagere diversiteit van flora en fauna. De bodemgesteldheid is een van de sleutelfactoren voor herstel. Meer inzicht in de bodem geeft ook aanknopingspunten voor het nemen van maatregelen.

Diverse vegetatietypes, zoals bijvoorbeeld de blauwgraslanden, worden op dit moment intensief beheerd en hebben desondanks niet de soortensamenstelling die karakteristiek is voor deze vegetatietypes. De Ecologische Autoriteit constateert vanuit de informatie in de NDA dat het huidige beheer niet gebaseerd lijkt op voldoende gegevens over de bodemkwaliteit (en de hydrologie) en dat er leemtes in kennis zijn, waardoor het beheer mogelijk niet optimaal is. Het huidige oordeel over bodemkwaliteit is gebaseerd op een beperkte set/geen data.

Aanvullende informatie is noodzakelijk bij het duiden van de verzuuring van vegetaties in het gebied en het optimaliseren van beheer. Ook maatregelen kunnen nu niet goed onderbouwd worden en kunnen mogelijk contraproductief werken. Hier liggen naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit kansen om het huidige beheer te optimaliseren en areaal (verder) uit te breiden.

De Ecologische Autoriteit adviseert om in een aanvulling op de NDA de stikstofgegevens, zowel de gemeten als de berekende in Aeries, nader te duiden en in relatie te brengen met wat er in de bodem is gebeurd. Ook adviseert de Ecologische Autoriteit om de landschapsecologische systeemanalyse aan te vullen en aan te scherpen met de depositietrends, over een langere periode dan nu is gebeurd. Vul de NDA ook aan met bepalingen van de huidige bodemkwaliteit en mogelijke cumulatieve effecten hierin⁸. Zo komen cumulatieve effecten van stikstof beter in beeld en geeft de NDA inzicht in sturende factoren in het gebied.

Isolatie en omvang

Het Natura 2000-gebied Binnenveld ligt geïsoleerd en is beperkt van omvang. De NDA erkent deze drukfactor en gaat in op mogelijke maatregelen zoals het verbinden van de deelgebieden. Een deel van het gebied ligt geklemd tussen (recent) aangelegde bebouwing, iets dat ook benoemd wordt in de NDA.

Vul de NDA nader in door de potenties voor het creëren van verbindingen van de twee deelgebieden met elkaar en met andere (beschermde) natuur erbuiten SMART⁹ in kaart te brengen, zodat deze in het gebiedsproces een goede rol kunnen krijgen. Geef aan welke soorten/vegetaties in de omgeving aanwezig zijn en welke potenties hiervoor aanwezig zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan connectiviteit met de Achterbergse Hooilanden. Ook wanneer deze gronden niet meteen volledig kwalificeren, leveren ze wel een bijdrage aan de robuustheid van het systeem met een grotere soortenrijkdom dan nu en als verbinding en/of leefgebied voor fauna.¹⁰

Klimaatverandering

Klimaatverandering betekent dat in de toekomst arealen van soorten en habitats kunnen opschuiven. Dit kan betekenen dat dit gebied minder geschikt wordt voor bepaalde doelen, maar het kan ook betekenen dat dit

⁸ Onderwerpen waarop in ieder geval aanvullende informatie nodig is, zijn abiotische parameters, waaronder de concentraties en de (plant)beschikbaarheid van NH₄, NO₃, organisch stofgehalte, Fe, Ca, bicarbonaat en P, en de pH. Maak deze leemten in kennis onderdeel van het kennisprogramma (zie 2.6 van dit advies). Evalueer hierin het gevoerde beheer en ontwikkel indien mogelijk een geoptimaliseerd beheer voor de deelgebieden van Binnenveld.

⁹ Specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.

¹⁰ Het aanleggen van verbindingen tussen leefgebieden kan voor sommige soorten ook risico's met zich meebrengen, zeker als het brongebied zelf niet optimaal is. Deze soorten gaan dan op zoek naar beter leefgebied via de nieuwe verbindingen (die op zichzelf mogelijk ook nog geen geschikt habitat zijn). Deze soorten dreigen dan verloren te gaan voor het gebied, en ook niet tot succesvolle voortplanting te komen elders.

gebied juist een grotere bijdrage kan leveren aan het landelijke doel voor deze soorten en habitats. Daarnaast neemt zowel de kans op droogte als de kans op wateroverlast toe.

Geef in de volgende versie van de NDA een beschouwing over de mogelijkheden voor dergelijke (leefgebieden van) soorten en habitats. Geef ook aan in hoeverre habitattypen bestand zijn tegen de effecten van droogte en wateroverlast en wat er aanvullend nodig is om de robuustheid en veerkracht van het systeem te vergroten.

2.5 Bestaande maatregelen en verwacht effect

De Ecologische Autoriteit concludeert dat de bestaande maatregelen nog onvoldoende zijn, zowel voor instandhouding als voor de uitbreiding- en verbeteringsdoelen. Veel oplossingen worden gezocht in lokale ingrepen, terwijl de oorzaken veelal regionaal van aard zijn; denk aan bebouwing, grondwateronttrekking en peilverlaging. Het Binnenveld bestaat bij de gratie van kwelwater van een goede kwaliteit, en de kwelflux wordt regionaal gestuurd. Door het ontbreken van voldoende inzicht in het regionale (geo)hydrologische systeem, en de ingrepen die daarin hebben plaatsgevonden die van invloed (kunnen) zijn op onder meer de kwelflux in het Binnenveld, is het onduidelijk wat het effect van de voorgestelde maatregelen zal zijn. De NDA geeft dit zelf ook aan.

Meer inzicht is nodig in de relatie tussen peilopzet enerzijds en de daarmee samenhangende veranderende kwelflux anderzijds. Zie ook het eerder genoemde (ontbreken van een beschrijving van het) verband tussen het landschapsecologische systeem en vegetatiepatronen, waardoor de effecten van veranderingen (niet) duidelijk worden. De relatieve invloed van de drukfactoren komt zo onvoldoende in beeld.

De Ecologische Autoriteit adviseert duidelijker te maken welke maatregelen nu zijn uitgevoerd, en wat het effect van deze maatregelen is (geweest). De Ecologische Autoriteit adviseert daarnaast de onderbouwing van de maatregelen te verbeteren en hun verwachte effectiviteit inzichtelijker te maken. De maatregelen dienen logisch te volgen uit de LESA.

Financiering optimaal grasland- en maaibeheer

Gezien de zichtbare vergrassing en verruiging is een meer gericht maaibeheer wenselijk. Op dit moment wordt om kostenredenen het maaibeheer bij één partij aanbesteed. Dit is niet optimaal voor de kwaliteit van de natuurwaarden in het gebied. Extra maaibeheer en/of nabeweiding zou goed zijn, zeker gezien het langere groeiseizoen door klimaatverandering. De vegetatie komt dan korter uit de winter, waardoor warmteminnende kenmerkende soorten het beter kunnen doen in het voorjaar. Dit geldt vooral voor het blauwgrasland in de Bennekomse Meent. De maaitijdstippen dienen te worden afgestemd op het karakter van het seizoen (droge of natte, warme of koude voorjaren en zomers). Onderzoek of nabeweiding gunstige effecten heeft en experimenteer hiermee. Aanpak van exoten, zoals al gebeurt, is succesvol gebleken en moet worden gehandhaafd. Zie ook paragraaf 2.6 onder Negatieve effecten van maatregelen.

Plaggen en maaiveldhoogte

Recentelijk is het maaiveld van gebieden naast de Bennekomse Meent middels plaggen verlaagd met 25–50 cm, deels tot op het grondwater. De invloed van deze maaiveldverlagingen aan beide zijden van de Bennekomse Meent op het Natura 2000-gebied moet worden uitgezocht, als dat nog niet is gebeurd, en worden beschreven in de natuurdoelanalyse.

De mate van en de eventuele gevolgen van bodemdaling dient nader te worden onderzocht, mede in het kader van klimaatverandering. We verwijzen in dit verband ook naar de Klimateffectatlas, www.klimateffectatlas.nl, die tot het jaar 2050 een verwachte bodemdaling van enkele decimeters in het Binnenveld toont. Zie ook 2.6 onder Negatieve effecten van maatregelen.

2.6 Synthese en conclusie in de NDA

Oordeel over de conclusies in de natuurdoelanalyse

De NDA concludeert dat het onzeker is of met het geheel van genomen en geplande maatregelen en de aanvullende maatregelen de instandhoudingsdoelstellingen voor het Binnenveld zullen worden gehaald. Voor het blauwgrasland zijn de huidige maatregelen onvoldoende en is het onzeker of de voorgestelde maatregelen voldoende zullen zijn om de uitbreidingsdoelstellingen te halen. Voor de trilvenen is het voor alle maatregelen onzeker of ze voldoende zullen zijn om de uitbreidingsdoelen te halen. Voor de veenmosrietlanden zijn alle maatregelen waarschijnlijk onvoldoende om het behoud van oppervlakte en kwaliteit te garanderen. De maatregelen tot behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied voor het behoud van de populatie van de Grote modderkruiper zijn tot nu toe onvoldoende en mogelijk voldoende bij uitvoering van de voorgestelde maatregelen. Voor het Geel schorpioenmos zijn de genomen en te nemen maatregelen waarschijnlijk voldoende voor het behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied voor het behoud van de populatie.

Voor de habitattypen 'overgangs- en trilvenen' en 'blauwgraslanden' in de Bennekomse Meent moet de conclusie zijn dat reeds verslechtering is opgetreden, met name door het verdwijnen van typische soorten, en moet de conclusie ten aanzien van het effect van bestaande en geplande maatregelen 'nee, tenzij' zijn.

Bij de synthese en conclusies van de NDA wordt gesteld dat de instandhoudingsdoelen niet zullen worden gehaald. De huidige maatregelen zijn onvoldoende om de doelen te halen. Er zijn dus aanvullende maatregelen nodig om verdere achteruitgang te stoppen. Daarnaast zijn maatregelen nodig om de kwaliteit van de natuur in het Binnenveld te verbeteren. Met een deel van de maatregelen kan al direct worden begonnen, terwijl voor de toename van de kwelflux op regionale schaal maatregelen nodig zijn die de grondwaterstijghoogte verhogen, zoals vermindering of stopzetting van de grote grondwateronttrekkingen.

De Ecologische Autoriteit onderschrijft de conclusies van de NDA over de onzekerheid van de maatregelen. Meer inzicht in de effecten van de maatregelen is gewenst; inzicht dat verkregen kan worden door het opstellen van een betere landschapsecologische systeemanalyse met gebruikmaking van meer monitorings- en meetgegevens. De volgende maatregelen moeten al meteen worden uitgevoerd:

- Verlaging van de stikstofdepositie door bronaanpak.
- Vermindering van grondwateronttrekkingen, als eerste die welke voor beregening worden gebruikt.
- Optimalisatie van het maaibeheer, waaronder nabeweiding, in het bijzonder de financiering daarvoor.

Vul de NDA aan met een tabel waarin bestaande en geplande herstelmaatregelen worden uitgevoerd, maar de nog onzekere afname van stikstofbelasting nog niet wordt meegenomen.

Geef aan of de huidige (formele) doelen gehaald worden en, los daarvan, of er sprake is van al opgetreden verslechtering en/of (verdere) verslechtering. Geef duidelijk aan wat de reden van het oordeel 'nee, tenzij' is. Geef vervolgens ook aan welk deel van de aanvullende maatregelen nodig is voor het halen van de doelen. Voor de habitattypen 'overgangs- en trilvenen' en 'blauwgraslanden' in de Bennekomse Meent moet de conclusie zijn dat reeds verslechtering is opgetreden, met name door het verdwijnen van typische soorten, en moet de conclusie ten aanzien van het effect van bestaande en geplande maatregelen 'nee, tenzij' zijn. Pas dit aan en geef vervolgens aan welke aanvullende maatregelen nodig zijn voor herstel. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat verdere verslechtering optreedt.¹¹

Richting voor nieuwe maatregelen

De NDA beschrijft ook aanvullende maatregelen, om de doelen te halen en (verdere) verslechtering te voorkomen. Door het ontbreken van het regionale inzicht is nu niet van al deze maatregelen te onderbouwen of deze het beoogde effecten zullen hebben. De Ecologische Autoriteit ziet aanvullend op de NDA nog de volgende

¹¹ Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en deze uitspraak van het Europese Hof: C-418/04.

aanvullende maatregelen:

- De systeemmaatregelen die voortkomen uit het verdiepte inzicht in het regionale watersysteem dat volgt uit een aangescherpte LESA, inclusief het verminderen van grondwateronttrekkingen en daarmee samenhangende herstel van de regionale kwelflux.
- Optimalisatie van het grasland- en maaibeheer met kennis over de bodemsamenstelling en kwaliteit van het grondwater, waarbij (de financiering van) het maaibeheer lokaal wordt afgestemd op de doelen die gesteld zijn/worden voor de percelen.
- Nadere invulling van de NDA door het SMART in kaart brengen van de potenties voor het creëren van verbindingen met andere (beschermde) natuur erbuiten. Geef aan welke soorten/vegetaties in de omgeving aanwezig zijn, ook buiten beschermde gebieden. Geef ook aan welke potenties in de omgeving nog aanwezig zijn. Geef aan welke gebieden uit het Natuurnetwerk Nederland in de omgeving liggen, wat hiervoor de doelen zijn, of de gebieden al zijn ingericht, welke natuurwaarden nu al aanwezig zijn en welke bijdrage deze gebieden kunnen leveren aan de duurzame instandhouding van de doelen van het Binnenveld.

Negatieve effecten van maatregelen

De effecten van reeds genomen maatregelen zijn niet in beeld in de NDA. Het kan zijn dat door het opzetten van het peil van De Grift de waterkwaliteit afneemt omdat de kwel, water met een goede waterkwaliteit, juist wordt weggedrukt. De waterkwaliteit in het gebied kan in dat geval slechter worden dan in de situatie waarin het gebied nog overwegend door kwelwater wordt gevoed. De NDA biedt hierin geen inzicht.

Geef in de NDA duidelijkheid over de effecten van voorgenomen maatregelen en breng voor- en nadelen ervan goed in beeld voordat hiertoe wordt overgegaan.

2.7 Kennisprogramma Binnenveld

Scherp de analyse en evaluatie van monitoringsresultaten aan

Mede door de nabijgelegen universiteit is en wordt er veel gemonitord in het gebied. Evenwel bleek tijdens het veldbezoek dat een groot deel van de monitoringsresultaten niet beschikbaar is. Meerdere partijen verzamelen op verschillende wijzen een breed scala aan gegevens, doch (a) er is geen overzicht van wie al deze partijen zijn en (b) er is geen centrale opslag van gegevens noch inzicht in de huidige locaties van de gegevensverzamelingen. Slechts een klein deel van de onderzoeksresultaten lijkt te zijn gebruikt.

Op pagina 35 van de NDA wordt terecht gesteld dat “een goede analyse van grondwatermeetreeksen nodig [is], die in de huidige situatie ontbreekt”. Evenwel wordt op de volgende pagina gerefereerd naar een recent rapport hierover van Van Ursem & Fernandes Potter (2023), dat kennelijk niet is gebruikt. De Ecologische Autoriteit is het eens met de constatering dat er behoefte is aan een goede analyse van grondwatermeetreeksen. Op dit moment wordt er veel teruggeregpen op modelberekeningen, waarvan de representativiteit voor de werkelijke situatie in het veld niet valt te verifiëren.

De NDA moet ook een beeld schetsen van de consequenties van het ontbreken van gegevens voor de keuze van maatregelen en de mogelijk te trekken conclusies. Ook moet duidelijk zijn waarom bepaalde conclusies wel degelijk kunnen worden getrokken, ondanks het ontbreken van enkele gegevens. De Ecologische Autoriteit adviseert, teneinde goed onderbouwd uitspraken te kunnen doen, om naast de al in de analyse genoemde kennisvragen naar onderstaande punten nog nader onderzoek te doen:

- De invloed van alle grondwaterwinningen op de kwelflux.
- Uitbreiding van stedenbouwkundige ontwikkelingen rondom het gebied.
- Historische vegetatieontwikkeling, afgezet tegen de invloed van het landgebruik op het gebied.

Een belangrijk onderdeel van een NDA is het bieden van inzicht in gegevens- en kennisiaten. De NDA beveelt aan dat er monitoringsprogramma's worden opgezet die zijn gericht op verspreiding, aantallen en standplaatsfactoren. Het ontbreekt echter nog aan een goed beeld van de benodigde informatie, uitgesplitst naar gebiedsonderdelen, waardoor er nog 'losse eindjes' zijn. De Ecologische Autoriteit adviseert duidelijk te maken:

- hoe, wanneer en door wie het benodigde onderzoek wordt uitgevoerd, en
- welke concrete vervolgstappen worden ondernomen op het gebied van monitoring en evaluatie.

Wanneer de beschikbaarheid van de monitoringsgegevens is verbeterd, kunnen er meer en betere gegevens worden gebruikt bij het opstellen van de NDA en bij het beheer van het gebied.

Haalbaarheid instandhoudingsdoelstelling en ontbreken patroonanalyse

Aan de inschatting van de haalbaarheid van de doelen had een patroonanalyse ten grondslag moeten liggen. Een patroonanalyse laat zien hoe vegetatiepatronen verschuiven in de loop van de tijd, een indicatie voor abiotische veranderingen. Hierbij kan worden aangegeven waar zich op dit moment nog goed ontwikkelde vegetaties bevinden, wat de condities daarvoor zijn, waar ze achteruit gaan en welke 'Ver'-thema's¹² daarbij een rol spelen. Deze stappen leveren een beeld op van wat er kan en welke maatregelen waar nodig zijn. De verspreiding van Liesgras in de Bennekomse Meent in 2001 wijst bijvoorbeeld op invloed van eutrofiëring in de randsloten en in percelen in de noordwest- en zuidoosthoeken van het reservaat. Een kaartbeeld dat toont waar eutrofiëring plaatsvindt, ontbreekt evenwel.

Bij de synthese en conclusies wordt gesteld dat de instandhoudingsdoelen niet zullen worden gehaald. Wel zal het maatregelenpakket de verslechtering van de doelen voorkomen. De onderbouwing voor deze bewering ontbreekt echter. Op pagina 72 van de NDA staat bij het blauwgrasland dat de verslechtering in feite voortschrijdt: "De werkelijke situatie na de uitvoering van de hydrologische herstelmaatregelen is niet in het veld onderzocht, waardoor er onvoldoende kennis is over de effecten op de omgevingscriteria van Blauwgraslanden. Zodoende kunnen we de effectiviteit nog onvoldoende doordenken om met zekerheid te zeggen dat de kwaliteit voldoende verbeterd". Maatregelen die al zijn uitgevoerd (zie pagina 66) zijn mede door hun recente datum niet geëvalueerd op concreet doelbereik. Een dergelijke evaluatie is echter wel de sleutel tot een onderbouwing. Het is aannemelijk dat de terreinbeherende organisatie goed inzicht heeft in de resultaten van maatregelen die de afgelopen decennia zijn genomen. Maak gebruik van de kennis van de terreinbeherende organisatie voor de meest recente gegevens en waarnemingen.

De NDA biedt onvoldoende inzicht in de trends en veranderingen van de natuurkwaliteit. De NDA biedt hierdoor onvoldoende informatie om te weten of eerdere maatregelen effect hebben gehad, zowel in kwantiteit als in kwaliteit. De Ecologische Autoriteit onderschrijft de noodzaak tot monitoring zoals verwoord in paragraaf 9.2 en adviseert de monitoring en het beheer van monitoringsgegevens dusdanig te verbeteren dat inzicht wordt verkregen in de effecten van maatregelen.

¹² Verdroging, verzuring en vermesting.

3. Adviezen voor het provinciale gebiedsprogramma

In dit hoofdstuk wordt een aantal aanbevelingen gedaan over onderwerpen die een sterke relatie hebben met de informatie in de natuurdoelanalyse. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van het gebiedsprogramma, nu en in de toekomst, te verbeteren. Dit is geen complete lijst met adviezen.

3.1 Werk aan integrale oplossingen voor Natura 2000

Uit de NDA blijkt dat er nog verschillende restopgaven zijn voor het gebied. Een deel van deze opgaven vraagt maatregelen in de bredere omgeving van het Natura 2000-gebied, zoals reductie van stikstofemissies, verbetering van connectiviteit en herstel van hydrologische systemen. De Ecologische Autoriteit adviseert in dit verband om te zoeken naar integrale oplossingen. Bronmaatregelen voor stikstof die leiden tot extensivering van landgebruik kunnen bijvoorbeeld goed gecombineerd worden met vermindering van bemesting, opheffen van drainages en aanleg van verbindende landschapselementen.

3.2 Relatie instandhoudingsdoelen met andere opgaven van het provinciale Gebiedsprogramma

In de nog op te stellen gebiedsprogramma's per provincie wordt gestreefd naar een integrale aanpak op de onderwerpen natuur, water en klimaat. De Ecologische Autoriteit merkt in dit verband op dat de NDA nog niet ingaat op hoe de instandhoudingsdoelen voor het Binnenveld zich hiertoe verhouden. Ecologisch gezien kunnen deze opgaven sterk samenhangen, elkaar versterken, of elkaar tegenwerken. Ook in het advies over de handreiking gebiedsprogramma's vraagt de Ecologische Autoriteit aandacht voor de aanpak, samenhang en prioritering van deze opgaven. De Ecologische Autoriteit adviseert om in het provinciale gebiedsprogramma de samenhang tussen de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen en in andere kaders geformuleerde opgaven voor natuur, water en klimaat in beeld te brengen. Het gebiedsprogramma moet immers een integraal maatregelenpakket bevatten dat recht doet aan alle genoemde opgaven. We verwijzen in dit verband ook naar de Klimateffectatlas, www.klimateffectatlas.nl, die tot 2050 een bodemdaling van enkele decimeters in het Binnenveld toont.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit heeft voor dit advies een werkgroep van deskundigen samengesteld. Deze werkgroep toetst of in de natuurdoelanalyse (NDA) alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het Natura 2000-gebied bezocht en met de voortouwnemers en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer

Provincie Utrecht

Samenstelling van de werkgroep

dr. Henk Everts

Dick Kerkhof

dr. Vincent Post

drs. Michael van der Valk (secretaris)

ir. Harry Webers (voorzitter)

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5049 in te vullen in het zoekvak.

Arthur van Schendelstraat 760 • 3511 MK Utrecht
030 2347667 • info@ecologischeautoriteit.nl
www.ecologischeautoriteit.nl